

Andrzej Moroz

Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika

System i tekst — główne problemy gramatyczne ostatniego ćwierćwiecza (składnia, fleksja, fonologia)

Słowa kluczowe: gramatyka współczesna, składnia, fleksja, fonologia.

0. Założenia opisu

Przy każdym przeglądzie problemów badawczych występuje wiele trudności technicznych. Im dłuższy okres stanowi jego wyznacznik oraz im większy jest zakres prowadzonych obserwacji, tym większe prawdopodobieństwo uogólnień i uproszczeń. Uzmysłowanie sobie tej prawdy prowadzi do wniosku, że próba opisu rozwoju dyscypliny naukowej na przestrzeni 25 lat już w punkcie wyjścia jest narażona na zarzut wybiórczości. Tak więc — co należy wyraźnie podkreślić — proponowane rozważania są subiektywną wizją synchronicznych badań nad kształtem wybranych podsystemów gramatycznych współczesnego języka polskiego.

Podjmując próbę oddania osiągnięć badawczych z zakresu składni, fleksji oraz fonologii po roku 1989, należy przede wszystkim przyjąć klucz porządkujący. Do dyspozycji mamy tu — co wskazał Maciej Grochowski (2012: 140) — system: chronologiczny, związkowy z paradygmatem, relewancji metodologicznej, stopnia stabilizacji teorii, tematyczny, geograficzny, syntetyczny. Naturalnie nie wszystkie układy znajdą zastosowanie w ograniczonym opracowaniu. Jak się wydaje, jesteśmy zmuszeni do wyboru przede wszystkim kryterium tematycznego (pomimo licznych trudności związanych z jego stosowaniem) powiązanego z kryterium paradygmatycznym, służącym w tym wypadku za czynnik porządkujący. Dodatkowo zewnętrzny obszar opisu jest wyznaczony dzięki kryterium chronologicznemu oraz geograficznemu. Pozostałe uporządkowania mają w tym wypadku charakter drugorzędny.

Liczne przesłanki natury technicznej, a szczególnie znaczny obszar tematyczny poddawany obserwacji oraz istnienie opracowań o analogicznym charakterze (zob. Grochowski 2012; Laskowski 2012), zmuszają do przyjęcia kilku istotnych ograniczeń. Przede wszystkim, mając świadomość faktu, że dowolny element językowy może być charakteryzowany z różnych punktów widzenia, prowadzone rozważania ograniczymy jedynie do opracowań poruszających bezpośrednio problemy gramatyczne (składniowe, fleksyjne i fonologiczne), przyjmując, że powiązania kwestii składniowych czy fleksyjnych z zagadnieniami natury leksykalnej czy stylistycznej zostaną podjęte w innych częściach niniejszego numeru Języka Polskiego. Po drugie, w sposób rygorystyczny zastosujemy kryterium chronologiczne, poddając oglądowi jedynie teksty opublikowane po 1989 roku. Z prac wcześniejszych zostaną przytoczone — na zasadzie kontrastu bądź inspiracji — opracowania, które w znacznym stopniu zdecydowały o kształcie dyscypliny. Po trzecie, tematyczne kryterium opisu zmusza do

ograniczenia analiz do prac odnoszących się do języka ogólnego, i to w wersji synchronicznej. Po czwarte wreszcie, przedstawienie możliwie najpełniejszego obrazu gramatyki polskiej wiąże się z problemem ogromnej liczby tekstów z zakresu charakteryzowanych subdyscyplin, co skłania do skoncentrowania się głównie na publikacjach książkowych. Tak więc tym prowadzonych rozważań będą opracowania monograficzne wydane w latach 1989–2014.

1. Składnia — centrum gramatyki

Istnieją obszary badań, które szczególnie trudno poddać syntezie. Jednym z nich jest bez wątpienia składnia. Podstawową przyczyną takiego stanu rzeczy jest to, że struktury zdaniowe stanowią obiekt analiz nie tylko składni, ale także semantyki, tekstologii czy stylistyki, co sprawia, że omówienie wszystkich problemów z tego zakresu nie jest możliwe w jednym opracowaniu. Druga przesłanka skłaniająca do wybiórczego ujęcia podejmowanych tu kwestii wiąże się ze znacznym spektrum prac będących z jednej strony uszczegółowieniem istniejących paradygmatów badawczych, z drugiej zaś przykładem analiz tekstowych. Już to wystarcza do usprawiedliwienia faktu, że poniższy wybór nie może być ani pełny, ani wyczerpujący.

W punkcie wyjścia (rok 1989) badacze składni mieli do dyspozycji — poza opracowaniami z zakresu tzw. składni tradycyjnej — trzy rozwijające się projekty: składnię dystrybucyjną Zygmunta Saloniego i Marka Świdzińskiego (1987), składnię wyrażen predykatywnych Stanisława Karolaka wzbogaconą o składnię struktur polipredykatywnych M. Grochowskiego i grupy nominalnej Zuzanny Topolińskiej (GWJPS) oraz leksykon składni o podstawach generatywnych, czego przykładem jest Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich (Polański (red.) 1980–1992). Główne działania badawcze — zwłaszcza w początkowym okresie — zmierzały więc do rozwijania i uzupełniania założeń ujętych w powyższych modelach.

Przede wszystkim rozwijane są propozycje autorów tzw. niebieskiej składni. W tym zakresie podejmuje się m.in. problemy pozycji składniowej i sposobów jej realizacji (Szupryczyńska 1996; Kosek 1999; Gębka-Wolak 2011). Szeroko analizuje się również właściwości określonych konstrukcji współczesnej polszczyzny (Kallas 1993; Wiśniewski 1994; Kopcińska 1997; Moroz 2002), struktur konstytuowanych przez różne wyrażenia językowe (Wiśniewski 2005; Czerepowicka 2006; Bojałkowska 2010) oraz problemy szyku komponentów grupy składniowej i zdania (Derwojedowa 2000; Gębka-Wolak 2000). Jest rzeczą znaną, że z wpływem czasu metodologia dystrybucyjna jest wzbogacana o doświadczenia innych paradygmatów badawczych. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywa koncepcja jednostki leksykalnej oraz operacji Andrzeja Bogusławskiego (1989), składnia predykatywna (GWJPS), składnia zależności Igora Mielczuka i koncepcja opisu metatekstowego poziomu wypowiedzi (Wajszczuk 2005). Takie przesłanki leżały u podstaw rozważań dotyczących nieciągłych jednostek języka (Kosek 2008), wyrażen parentetycznych (Moroz 2010) czy grup liczebni-kowych (Derwojedowa 2011).

Z opisami dystrybucyjnymi łączą się prace nad składnią formalną, ze szczególnym uwzględnieniem aspektu automatycznej analizy składniowej. W tym zakresie szczególną rolę odegrał M. Świdziński (1992, 1996), który zaproponował sformalizowany model opisu polszczyzny. Rozwiązania te stały się z kolei podstawą komputerowych implementacji

algorytmów analizujących (Bień 1996; Przepiórkowski i in. 2002; Woliński 2004; Przepiórkowski 2008), jak również dały impuls m.in. do rozwoju językoznawstwa korpusowego (Przepiórkowski i in. (red.) 2012).

Drugi istotny paradygmat badawczy ostatniego ćwierćwiecza wyrasta z doświadczeń naukowych S. Karolaka (GWJPS, 1990, 2002) oraz badań nad pojęciem jednostki leksykalnej i operacji A. Bogusławskiego (1989). Rozważania pozostające w kręgu tej metodologii dotyczą zarówno kwestii ogólnych i konstytutywnych dla kształtu teorii, na przykład problemów opisu struktur tematyczno-rematycznych (Danielewiczowa 1996; Szumska 1996), typów pozycji predykatowo-argumentowych czy wyrażen zdaniowych (Korytkowska 1992; Jędrzejko 1993, 2002; Żmigrodzki 1995; Korytkowska, Małdziewa 2002; Czapięga 2003; Kikiewicz 2004; Zaron 2009), jak i analiz konkretnych struktur składniowych i klas jednostek leksykalnych. W tym zakresie warto wspomnieć o opisie konstrukcji elektywnych (Drózdź-Łuszczak 2007), wyrażen parentetycznych (Stępień 2014) czy czasownikowych (Greń 1994; Danielewiczowa 2002; Chojak 2006; Nowak 2013). W ramach tego nurtu powstało też wiele prac dotyczących konkretnych jednostek języka (zob. Bogusławski, Wawrzyńczyk 1993; Grochowski 1997; Łapa 2003; Szumska 2006; Bogusławski, Danielewiczowa 2005; Chojak 2009).

Trzeci wreszcie paradygmat składniowy został skryształizowany dzięki pracom Ireneusza Bobrowskiego (1995–1998, 2005). Stworzony model opisu zdania opierał się na wyjściowych strukturach frazowych poddawanych przekształceniom w komponencie transformacyjnym oraz interpretowanych w komponencie semantycznym. W ramach tego paradygmatu podejmowano się m.in. opisu przymiotników (Węgrzynek 1995), przysłówków polisegmentalnych (Wojdak 2004) czy wykładników parametryzacji świata (Chachulska 2002). Umożliwił on także szczegółowe analizy, m.in. konstrukcji werbo-nominalnych (zob. Jędrzejko i in. 1998, 2002; Żmigrodzki 2000) czy problemów akomodacji morfologicznej (Zbróg 2003).

Badania syntaktyczne ostatniego ćwierćwiecza często przekraczały jednakże ramy wyznaczone przez scharakteryzowane wyżej paradygmaty, dotykając zarówno ogólnych problemów zdania (m.in. Bobran 2000; Boniecka 2000; Mędał 2005a; Ruszkowski 2001), jak i kwestii szczegółowych — zagadnień diatezy (Górski 2008), łączliwości przymiotników (Śliwiński 1990) oraz wielu innych (m.in. Kozarzewska 1990; Piernikarski 1990; Łojasiewicz 1992; Komorowska 2001; Rutkowski 2007; Nkollo 2009; Wierzbička-Piotrowska 2011). Warto też wspomnieć o pracach o charakterze statystycznym, służących zastosowaniom informatycznym oraz dotykających problemów synonimii składniowej czy kwestii normatywnych (zob. Wierzbička 1991; Ruszkowski 2004; Jadacka 2008; Vetulani 2012; Zbróg 2012). Uzupełnieniem takich rozważań są publikacje przekrojowe, dotyczące w znacznej mierze dydaktyki składni (Grzegorzczakowa 1996; Boniecka 1998; Labocha, Tutak 2005).

2. Fleksja — na przecięciu składni i leksykologii

Niezależny opis osiągnięć różnych subdyscyplin jest rzeczą trudną także z tego powodu, że granice między poszczególnymi działami językoznawstwa coraz bardziej się zacierają, co widać na przykładzie fleksji, której zainteresowania krzyżują się m.in. z badaniami o nastawieniu leksykograficznym czy składniowym. Tym samym dokonując przeglądu, należy mieć te fakty na względzie. Jak można sądzić, przed rozwojem badań fleksyjnych w latach

1989–2014 poprzeczka została ustawiona bardzo wysoko. W punkcie wyjścia istniała już bowiem morfologia języka polskiego (GWJPM), która skutecznie uzupełniała istniejące wcześniej kompendia fleksyjne, m.in. Jana Tokarskiego.

W opisie badań fleksyjnych warto wyjść od funkcjonalnych klasyfikacji jednostek. W roku 1989 z szerzej wykorzystywanych podziałów użytkownik dysponował m.in. modelem morfologiczno-składniowym Z. Saloniego (1974) oraz propozycją syntaktyczną Romana Laskowskiego (GWJPM). Kolejne lata przyniosły przede wszystkim kilka podziałów motywowanych łączliwością (m.in. Grochowski 1997; Wróbel 2001; Zaron 2009), ale istotnym elementem prac nad tym problemem było wskazanie różnic między wyrażeniami wykazującymi jakąkolwiek łączliwość a wyrażeniami jej pozbawionymi, jak również uwzględnienie w klasyfikacjach faktu nakładania przez część jednostek leksykalnych ograniczeń formalno-semantycznych na obiekty, z którymi wchodzi w związki składniowe. Obserwacje te posłużyły m.in. do odróżnienia leksemów i sygnałów fatycznych oraz syntaktemów i parataktymów (Wajszczuk 2005).

Prócz tak podstawowej kwestii jak przynależność do klasy części mowy badacze analizowali również wiele problemów szczegółowych. Ich badania uzupełniają wizję fleksji polskiej i wkomponowują się — dzięki zróżnicowanym perspektywom opisu — w dyskusję nad metodologią współczesnej gramatyki. Taki charakter mają prace dotyczące kategorii morfologicznych, m.in. aspektu (Holvoet 1989; Bogusławski 2003), przypadku (m.in. Rudzka-Ostyn 2000; Saloni 2005; Stefańczyk 2007; Topolińska 2010) czy rodzaju (Kućała 2000; Zaron 2004; Kępińska 2006; Łaziński 2006; Nowosad-Bakalarczyk 2009; Wojdak 2013). Znacznym zainteresowaniem cieszy się też czasownik, analizowany czy to z perspektywy ogólnej (m.in. Saloni 2000, 2001; Mędak 2005b), czy to szczegółowej, np. badania nad rozkaznikiem (Laskowski 1998; Bogusławski 2010). Analizy dotyczą też problemów fleksji nominalnej (Gruszczyński 1989; Krzyżanowski 1992, 2013; Mieczkowska 2003), zbieżności między formami należącymi do różnych leksemów (Awramiuk 1999), opisu liczebników (Mieczkowska 1995) czy fleksji zaimków (Andrejewicz 2001). Uzupełnieniem wszystkich tych rozważań jest nurt ogólny — w tym dydaktyczny (zob. Nagórko 1997; Strutyński 1999; Bańko 2002; Nowak, Polański 2011).

Osobnego ujęcia wymaga projekt zmierzający do automatyzacji analiz fleksyjno-składniowych. Próby stworzenia programu komputerowego, którego celem byłoby przypisywanie adekwatnie wyodrębnionym formom wyrazowym odpowiedniej charakterystyki fleksyjnej, stanowią istotny element badań ostatniego ćwierćwiecza (Rokicka 2002; Wołosz 2005), a ich uwieńczeniem jest Słownik gramatyczny języka polskiego (2007), którego podstawę stanowią m.in. prace Z. Saloniego (2000, 2001), oraz Schematyczny indeks a tergo polskich form wyrazowych (Tokarski 2002).

3. Fonologia — od tekstu do systemu

Rozważania fonologiczne dotyczą zasadniczo trzech kręgów zagadnień. Z jednej strony analizie podlegają zmiany fonotaktyczne we współczesnej polszczyźnie (Perlin 1998; Steffen-Batogowa 2000; Pawlik 2005), z drugiej zaś dąży się do uszczegółowienia systemowego poziomu opisu języka, fonologii (m.in. Klebanowska 1990; GWJPF; Szpyra-Kozłowska 2002).

Wreszcie trzeci projekt zmierza do zaadaptowania zdobyczy współczesnej nauki do potrzeb automatycznych analiz mowy (m.in. Demenko 1999).

Istotnym uzupełnieniem tych badań są opracowania o charakterze dydaktycznym, czego efektem są podręczniki akademickie (Ostaszewska, Tambor 1993, 2000; Wiśniewski 1997; Kavka i in. 2007). Wykorzystuje się w nich zdobycze nauki, koncentrując się jednak — z przyczyn oczywistych — na artykulacyjnej wizji fonetyki (zob. Szpyra-Kozłowska 2000). W tej materii nieco inny charakter miała propozycja Leokadii Dukiewicz i Ireny Sawickiej (GWJPF), które w swych rozważaniach nie tylko prezentują osiągnięcia dyscypliny, ale też wzbogacają je własnymi doświadczeniami naukowymi. Z tego też powodu czytelnicy otrzymują m.in. ogólną wiedzę na temat fonetyki audytywnej czy akustycznej, jak również fonologiczną interpretację zjawisk prozodycznych czy podstawy opisu cech suprasegmentalnych (GWJPF). Naturalnie wszystkich aspektów badań nie sposób wymienić w tak ograniczonym opracowaniu. Nie starcza więc czasu na wspomnienie nawet o badaniach na potrzeby terapii logopedycznych, analizach systemów fonetycznych dzieci czy też systemów zróżnicowanych socjolektalnie. Projekty takie są bez wątpienia ważne i potrzebne, pozostaje jedynie mieć nadzieję, że ich twórcy wybaczą mi to pominięcie.

Obraz współczesnej fonologii nie byłby pełny bez wspomnienia o znaczym zainteresowaniu zjawiskami prozodycznymi w różnych subdyscyplinach językoznawstwa. Zagadnienia te stanowią dziś nieodłączny element analiz składniowych (Danielewiczowa 2002; Wąjszczuk 2005; Stępień 2014) czy leksykalnych (Bogusławski, Danielewiczowa 2005; Chojak 2006; Nowak 2013). Wydaje się, że ten obszar badań jest szczególnie ważny we współczesnej wizji gramatyki i jako taki powinien być kontynuowany. Semantyczny charakter prozodii, rozwój fonologii jako systemowego kształtu języka mówionego zdają się stanowić podstawowe problemy badawcze najbliższych lat.

4. Podsumowanie

Przegląd dorobku dowolnej subdyscypliny językoznawczej w ograniczonym zbiorze jest bardzo trudny. Z tego też powodu wiele istotnych problemów badawczych nie zostało uwzględnionych w niniejszym opracowaniu, a inne zaledwie zasygnalizowano. Nie zmienia to jednak faktu, że zasadniczym celem powyższych rozważań była próba uchwycenia spektrum problemowego współczesnej gramatyki polskiej, nie chodziło zaś w żadnej mierze o wartościowanie prowadzonych badań, gdyż jakkolwiek ogląd krytyczny wymagałby szerszej argumentacji. Jeżeli jednak zgodzimy się z tezą, że przedstawiony obraz fonologii, fleksji czy składni oddaje choć w minimalnym stopniu stan rzeczywisty i wyłapuje zasadnicze tendencje rozwojowe, to warto zdiagnozować kierunek rozwoju gramatyki języka polskiego. Wydaje się, że rację mają badacze, którzy twierdzą (zob. Wąjszczuk 2005; Grochowski 2012), że nastał czas gramatyki zintegrowanej, wiążącej relacją dwustronnej motywacji formalną i znaczeniową stronę języka — gramatyki, w której opis znaczenia będzie prowadzony w kontekście subtelnych zmian formalnych, analiza formalna zaś będzie uwzględniać różnice w płaszczyźnie treści. Taka gramatyka jest prawdopodobnie wyzwaniem najbliższej przyszłości. Jak się wydaje, powinna ona spójnie integrować w opisie składniowym m.in. postulaty z zakresu morfologii i fonologii.

Bibliografia

- Andrejewicz U. 2001: Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Awramiuk E. 1999: Systemowość polskiej homonimii międzyparadygmatycznej, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Bańko M. 2002: Wykłady z polskiej fleksji, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bień J.S. 1996: Komputerowa weryfikacja opisu składni, TR 96–06 (227), Instytut Informatyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Bobran M. 2000: Składnia polska i rosyjska zdania złożonego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Rzeszów.
- Bobrowski I. 1995–1998: Gramatyka opisowa języka polskiego. Zarys modelu generatywno-transformacyjnego, t. 1–2, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Bobrowski I. 2005: Składniowy model polszczyzny, Lexis, Kraków.
- Bogusławski A. 1989: Preliminaria gramatyki operacyjnej, Polonica XIII, s. 163–223.
- Bogusławski A. 2003: Aspekt i negacja, Takt, Warszawa.
- Bogusławski A. 2010: Dwa studia z teorii fleksji (i inne przyczynki), Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Bogusławski A., Danielewiczowa M. 2005: Verba polona abscondita. Sonda słownikowa III, Elma Books, Warszawa.
- Bogusławski A., Wawrzyńczyk J. 1993: Polszczyzna, jaką znamy, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Bojałkowska K. 2010: Opis składniowy imiesłowów przysłówkowych we współczesnym języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Boniecka B. 1998: Składnia współczesnego języka polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Boniecka B. 2000: Struktura i funkcje pytań w języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Chachulska B. 2002: Analiza składniowa leksykalnych wykładników parametryzacji świata, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Chojak J. 2006: Semantyka i składnia czasowników oznaczających reakcje słowne, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Chojak J. 2009: Zrozumieć JAK. Studium semantyczno-składniowe, Bel Studio, Warszawa.
- Czapiga Z. 2003: Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku rosyjskim i polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Czerepowicka M. 2006: Opis powierzchniowski składniowy wyrażen niestandardowych typu *na lewo, do dziś, po trochu, na zawsze* we współczesnym języku polskim, Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- Danielewiczowa M. 1996: O znaczeniu zdań pytajnych w języku polskim, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Danielewiczowa M. 2002: Wiedza i niewiedza. Studium polskich czasowników epistemicznych, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Demenko G. 1999: Analiza cech suprasegmentalnych języka polskiego na potrzeby technologii mowy, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Derwojedowa M. 2000: Porządek linearny składników zdania elementarnego, Elipsa, Warszawa.
- Derwojedowa M. 2011: Grupy liczebnikowe we współczesnym języku polskim. Zarys opisu zależnościowego, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Dróżdź-Łuszczak K. 2007: Studium konstrukcji elektywnych we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Gębka-Wolak M. 2000: Związki linearne między składnikami grupy nominalnej we współczesnym języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

- Gębka-Wolak M. 2011: *Pozycje składniowe frazy bezokolicznikowej we współczesnym zdaniu polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Górski R. 2008: *Diateza nacechowana w polszczyźnie. Studium korpusowe*, Lexis, Kraków.
- Greń Z. 1994: *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Grochowski M. 1997: *Wyrażenia funkcyjne. Studium leksykograficzne*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Grochowski M. 2012: *Główne kierunki badań syntaktycznych w Polsce w drugiej połowie XX wieku i na początku XXI wieku*, [w:] *Językoznawstwo w Polsce. Kierunki badań i perspektywy rozwoju*, red. M. Grochowski, Bel Studio, Warszawa, s. 139–155.
- Gruszczyński W. 1989: *Fleksja rzeczowników pospolitych we współczesnej polszczyźnie pisanej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Grzegorzyczkowa R. 1996: *Wykłady z polskiej składni*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- GWJPF: L. Dukiewicz, I. Sawicka, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Fonetyka i fonologia*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 1995.
- GWJPM: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzyczkowa, R. Laskowski, H. Wróbel, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984; wyd. 2 zmienione: *Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998*.
- GWJPS: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1984.
- Holvoet A. 1989: *Aspekt a modalność w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Jadacka H. 2007: *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Jędrzejko E. 1993: *Nominalizacje w systemie i w tekstach współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Jędrzejko E. 2002: *Problemy predykcji peryfrastycznej*, Gnome, Katowice.
- Jędrzejko E., Loewe I., Zmigrodzki P. 1998: *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych. Zeszyt próbny*, red. E. Jędrzejko, Energeia, Warszawa.
- Kallas K. 1993: *Składnia współczesnych polskich konstrukcji współrzędnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Karolak S. 1990: *Kwantyfikacja a determinacja w językach naturalnych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Karolak S. 2002: *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.
- Kavka S., Mołęda J., Widota A. 2007: *Fonetyka i fonologia ogólna i kontrastywna*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz.
- Kępińska A. 2006: *Kształtowanie się polskiej kategorii męsko- i niemęskoosobowości. Język wobec płci*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kiklewicz A. 2004: *Podstawy składni funkcjonalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Klebanowska B. 1990: *Interpretacja fonologiczna zjawisk fonetycznych w języku polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Komorowska E. 2001: *Leksykalno-semantyczne wykładniki parentezy postpozycyjnej w języku polskim i rosyjskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Kopeńska D. 1997: *Strukturalny opis składniowy zdań z podmiotem-mianownikiem we współczesnej polszczyźnie*, Elipsa, Warszawa.
- Korytkowska M. 1992: *Typy pozycji predykatowo-argumentowych*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.

- Korytkowska M., Małdziewa W. 2002: Od zdania złożonego do zdania pojedynczego (nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim), Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Kosek I. 1999: Przyczasownikowe frazy przyimkowo-nominalne w zdaniach współczesnego języka polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Kosek I. 2008: Fleksja i składnia nieciągłych imiennych jednostek leksykalnych, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Kozarzewska E. 1990: Czasowniki mówienia we współczesnym języku polskim. Studium semantyczno-składniowe, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Krzyżanowski P. 1992: Temat fleksyjny w odmianie rzeczowników polskich, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Krzyżanowski P. 2013: Właściwości gramatyczne rzeczowników nieodmiennych, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Kućała M. 2000: Polszczyzna dawna i współczesna, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Labocha J., Tutak K. 2005: Podstawy analizy składniowej wypowiedzi, Księgarnia Akademicka, Lublin.
- Laskowski R. 1998: Semantyka trybu rozkazującego, *Polonica XIX*, s. 5–29.
- Laskowski R. 2012: Fleksja języka polskiego po sześćdziesięciu latach, [w:] *Językoznawstwo w Polsce. Kierunki badań i perspektywy rozwoju*, red. M. Grochowski, Bel Studio, Warszawa, s. 113–124.
- Łapa R. 2003: Predykatywne wyrażenia modalne z bezokolicznikiem we współczesnym języku polskim, Wydawnictwo «Poznańskie Studia Polonistyczne», Poznań.
- Łaziński M. 2006: O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytułarne i ich asymetria rodzajowo-płciowa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Łojasiewicz A. 1992: Właściwości składniowe polskich spójników, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Mędak S. 2005a: Praktyczny słownik łączliwości składniowej czasowników polskich, Universitas, Kraków.
- Mędak S. 2005b: Słownik form koniugacyjnych czasowników polskich, Universitas, Kraków.
- Mieczkowska H. 1995: *Studia nad liczebnikami (na materiale polskim i słowackim)*, Universitas, Kraków.
- Mieczkowska H. 2003: Dynamika rozwoju fleksji nominalnej w ujęciu typologicznym słowacko-polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Moroz A. 2002: Strukturalna charakterystyka konstrukcji składniowych zawierających składnik zerowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Moroz A. 2010: Parenteza ze składnikiem czasownikowym we współczesnym języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Nagórko A. 1997: *Zarys gramatyki polskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Nkollo M. 2009: Modele syntagmatyczne konstrukcji opartych na nazwach relacji symetrycznych, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Nowak T. 2013: Od przesłanki do konkluzji. Polskie czasowniki wnioskowania, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Nowak T., Polański E. 2011: *Najnowszy podręcznik gramatyki języka polskiego*, Petrus, Kraków.
- Nowosad-Bakalarczyk M. 2009: Płeć a rodzaj gramatyczny we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Ostaszewska D., Tambor J. 1993: Podstawowe wiadomości z fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Ostaszewska D., Tambor J. 2000: *Fonetyka i fonologia współczesnego języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pawlik J. 2005: Problemy równowagi systemu językowego i możliwości zmian w jego obrębie na poziomie fonicznym, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Perlin J. 1998: *Typologia zmian fonemicznych*, Energeia, Warszawa.
- Piernikarski C. 1990: Struktura syntaktyczna grup homogenicznych (w zestawieniu z niektórymi typami grup heterogenicznych), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

- Polański K. (red.) 1980–1992: Słownik syntaktyczno-generatywny czasowników polskich, t. 1–5, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Przepiórkowski A. 2008: Powierzchniowe przetwarzanie języka polskiego, Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- Przepiórkowski A., Bańko M., Górski R.L., Lewandowska-Tomaszczyk B. (red.) 2012: Narodowy Korpus Języka Polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Przepiórkowski A., Kupść A., Marciniak M., Mykowiecka A. 2002: Formalny opis języka polskiego. Teoria i implementacja, Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- Rokicka T. 2002: Komputerowy model alternacji tematu fleksyjnego polskich leksemów odmiennych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Rudzka-Ostyn B. 2000: Z rozważań nad kategorią przypadku, Universitas, Kraków.
- Ruszkowski M. 2001: Kategorie pośrednie w składni polskiej, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Ruszkowski M. 2004: Statystyka w badaniach stylistyczno-składniowych, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Rutkowski P. 2007: Fraza przedimkowa w polszczyźnie, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Saloni Z. 1974: Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich, *Język Polski* LIV, s. 3–13, 93–101.
- Saloni Z. 2000: Wstęp do koniugacji polskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Saloni Z. 2001: Czasownik polski. Odmiana, słownik, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Saloni Z. 2005: O przypadkach w języku polskim, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* LXI, s. 27–48.
- Saloni Z., Gruszczyński W., Woliński M., Wołosz R. 2007: Słownik gramatyczny języka polskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Saloni Z., Świdziński M. 1987: Składnia współczesnego języka polskiego, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, wyd. 5, 2001, dodruk 2014.
- Stefańczyk W.T. 2007: Kategoria rodzaju i przypadku polskiego rzeczownika. Próba synchronicznej analizy morfologicznej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Steffen-Batogowa M. 2000: Struktura akcentowa języka polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Stępień M. 2014: Wyrażenia parentetyczne w strukturze wypowiedzi — właściwości semantyczne, składniowe, prozodyczne, *Bel Studio*, Warszawa.
- Strutyński J. 1999: Gramatyka polska: wprowadzenie, fonetyka, fonologia, morfologia, składnia, Wydawnictwo Tomasz Strutyński, Kraków.
- Szpyra-Kozłowska J. 2000: O akademickich podręcznikach do fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* LVI, s. 145–152.
- Szpyra-Kozłowska J. 2002: Wprowadzenie do współczesnej fonologii, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Szumaska D. 1996: Bez rematu, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Szumaska D. 2006: Przymiotnik jako przyłączone wyrażenie predykatywne. Analiza formalizacji propozycyjalnych w warunkach predykcji niezdanotwórczej, Universitas, Kraków.
- Szupryczyńska M. 1996: Pozycja składniowa frazy celownikowej w zdaniu polskim, *Top Kurier*, Toruń.
- Śliwiński W. 1990: Łączliwość składniowo-semantyczna przymiotników z rzeczownikami we współczesnym języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Świdziński M. 1992: Gramatyka formalna języka polskiego, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Świdziński M. 1996: Własności składniowe wypowiedników polskich, *Elipsa*, Warszawa.
- Tokarski J. 2002: Schematyczny indeks a tergo polskich form wyrazowych, oprac. i red. Z. Saloni, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Topolińska Z. 2010: W sprawie przypadku. Gawęda językoznawcza, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Vetulani G. 2012: Kolokacje werbo-nominalne jako samodzielne jednostki języka: syntaktyczny słownik kolokacji werbo-nominalnych języka polskiego na potrzeby zastosowań informatycznych, cz. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Wajszczuk J. 2005: O metateksie, Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Węgrzynek K. 1995: Składnia przymiotnika polskiego w ujęciu generatywno-transformacyjnym, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków.
- Wierzbicka E. 1991: Synonimia składniowa konstrukcji przyczynowo-skutkowych we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wierzbicka-Piotrowska E. 2011: Polskie zaimki nieokreślone. Wybrane zagadnienia semantyczne, syntaktyczne i pragmatyczne, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Wiśniewski M. 1994: Strukturalna charakterystyka polskich wypowiedzi niezdanowych, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Wiśniewski M. 1997: Zarys fonetyki i fonologii współczesnego języka polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Wiśniewski M. 2005: Dystrybucyjne właściwości odprzymiotnikowych nazw cech we współczesnej polszczyźnie, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Wojdak P. 2004: Przysłowki polisegmentalne w modelu składniowym polszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Wojdak P. 2013: Wielorodzajowość wśród rzeczowników współczesnej polszczyzny, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Woliński M. 2004: Komputerowa weryfikacja gramatyki Świdzińskiego (maszynopis), Warszawa (online: <http://www.ipipan.waw.pl/Bib/woli:04.pdf>).
- Wołosz R. 2005: Efektywna metoda analizy i syntezy morfologicznej w języku polskim, Akademicka Oficyna Wydawnicza EXIT, Warszawa.
- Wróbel H. 2001: Gramatyka języka polskiego, «Od Nowa», Kraków.
- Zaron Z. 2004: Aspekty funkcjonalne polskiej kategorii rodzaju, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Auśra, Warszawa–Puńsk.
- Zaron Z. 2009: Problemy składni funkcjonalnej, Bel Studio, Warszawa.
- Zbróg P. 2003: Dyskusyjne problemy akomodacji morfologicznych w opisie generatywnym, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce.
- Zbróg P. 2012: Składnia podmiotu szeregowego we współczesnym języku polskim, Libron, Kraków.
- Żmigrodzki P. 1995: Zdania metaforyczne w języku polskim: opis semantyczno-składniowy, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Żmigrodzki P. 2000: Właściwości składniowe analitycznych konstrukcji werbo-nominalnych w języku polskim, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Summary

System and text — the main grammatical problems of the last quarter of century (syntax, inflection, phonology)

Keywords: contemporary grammar, syntax, inflection, phonology.

The present text is an attempt to capture the major research problems of Polish synchronous grammar in the last quarter of the century. This attempt is a subjective vision of the evolution of research on phonology, inflection and syntax, including the methodological base of the discipline in 1989, and the possible directions of its development in the future.